

Kína gazdasági és politikai expanziója az afrikai kontinensen

Absztrakt

Dolgozatunkban azt vizsgáljuk, hogy az elmúlt évek során Afrikában megfigyelhető, dinamikus növekvő kínai gazdasági jelenlét mögött milyen stratégiai érdek áll, továbbá a kínai tőke beáramlása milyen mértékben befolyásolja az afrikai országok gazdasági és politikai függetlenségét.

Kutatásunk során elsősorban szakterületi publikációkat, elemző és prognóziskészítő intézmények kiadványait és adatbázisait használtuk. Szekunder kutatásunk során megfigyeltük, hogy az Afrikába irányuló kínai kölcsönök és a tőkebefektetések elsősorban olyan infrastrukturális beruházások formájában valósulnak meg, mint vasutak, gyárak vagy olajvezetékek építése.

A hitelkihelyezések esetén reális veszélyforrásként jelenik meg a hitelfelvevők adósságcspadába kerülése, mely bekövetkezése esetén – a hiteltörlesztés során fellépő komplikációk eredményeként – Kína stratégiai jelentőségű kereskedelmi csomópontok és útvonalak fölött veheti át az irányítást, politikai befolyási övezeteket hozva létre más államok területén.

Elemzésünk során arra a konklúzióra jutottunk, hogy – figyelembe véve a kínai stratégiai gondolkodást – a befektetések révén kialakulóban lévő aszimmetrikus gazdasági és politikai kapcsolatok általi befolyásszerzés egy átfogó kormányzati stratégia része, melynek célja Kína dominanciájának növelése mind a nagypolitikai, mind a világgazdasági szintén.

Kulcsszavak: globalizáció, kereskedelem, tőkebefektetés, infrastruktúra, Kína, Afrika

1 Balla Soma BGE-KKK NGG mesterképzés hallgató; e-mail: somaballa3@gmail.com.

2 Dióssy Zsolt BGE-KKK NGG mesterképzés hallgató; e-mail: zsolt.diossy@gmail.com.

A kutatást az EFOP 3.6.1-16-2016-00012 számú Innovatív megoldásokkal Zala megye K+F+I tevékenysége hatékonyságának növeléséért című projekt támogatta.

Bevezetés

Habár az afrikai kontinens és Kína kapcsolatainak vizsgálatakor gyakran nem rendelkezünk teljes körű, hivatalos adatokkal, vagy éppenséggel a rendelkezésre álló információk nem minden esetben felelnek meg a valóságnak, az biztosan kijelenthető, hogy az elmúlt két évtized során Kína az afrikai kontinens legnagyobb gazdasági partnerévé vált. A hivatalos adatok szerint az ezredforduló óta a két fél közötti kereskedelem évente átlagosan 20%-kal, a külföldi közvetlentőke-befektetés (FDI) pedig ennek körülbelül a duplájával növekedik (World Bank, 2017).

Amíg a kontinens és Kína 2001-ben mindössze 13 milliárd dollár értékű tranzakciót bonyolított le egymással, addig 2015-ben ez az érték már 180 milliárd dollárrá duzzadt, ami több, mint a Kínát soron követő 3 ország (India: 59 milliárd USD; Franciaország: 57 milliárd USD; USA: 53 milliárd USD) afrikai tranzakcióinak értéke összeadva. Ugyan afrikai FDI-állományát tekintve Kína 2014-ben csupán a negyedik volt, azonban 2010 és 2014 között a kínaiak közvetlentőke-befektetése évente átlagosan 25%-kal nőtt a kontinensen, amiből prognosztizálható, hogy legkésőbb egy évtizeden belül ebben a kategóriában is meg fogja előzni az Egyesült Államokat, az Egyesült Királyságot és Franciaországot (McKinsey & Company, 2017).

Kína és Afrika gazdasági kapcsolatainak vizsgálatakor fontos kiemelnünk az infrastrukturális fejlesztések finanszírozását, melyre ebben a fejezetben külön figyelmet fogunk szentelni. 2015-ben Kína Afrika infrastrukturális fejlesztésére irányuló hitelkihelyezése meghaladta az Infrastructural Consortium for Africa (ICA) összes tagja által rendelkezésre bocsátott összeget, ami figyelemre méltó, ugyanis a szervezet tagjai közé tartozik az Afrikai Fejlesztési Bank, az Európai Bizottság, az Európai Beruházási Bank, a Nemzetközi Pénzügyi Társaság (IFC), a Világbank és a G8 országok.

1. Az együttműködés kialakulása

A második világháború utáni viszonyoknak megfelelően a Teng Hsziao-ping által kifejtett elmélet szerint a világot alkotó országokat három csoportra szükséges osztani:

az első a két szuperhatalom, azaz az USA és Szovjetunió; a második a fejlett országok csoportja, melybe Európa, Japán és Kanada tartozik; a harmadik pedig a fejlődő világ országait tömöríti, melynek Kína is része (Kissinger 2011).

Az első jelentős gazdasági együttműködésre 1968 és 1976 között került sor Tanzániában, egy vasútvonal finanszírozásának keretein belül. A gazdasági segítségnyújtást politikai ellentételezés egyenlítette ki: amikor a Kínai Népköztársaság 1971-ben visszafoglalta az ENSZ „kínai székét” Tajvantól, a szavazáson a 76 támogató szavazatból 26 afrikai országtól jött (McKinsey & Company 2017).

A következő jelentős lépés 1999-ben következett be, amikor Jiang Zemin meghirdette „going out” stratégiáját, mely a kínai gazdasági szereplőket biztatta külföldi befektetésekre. A stratégia meghirdetését követő évben létrejött a FOCAC – azaz a Kína–Afrika Együttműködési Fórum –, mely Kína és az afrikai országok közötti kormány szintű egyeztetések intézményesített fórumaként szolgál a mai napig. A 2000-es évek elején indult meg a kínai tőke intenzív, afrikai beáramlása olyan ágazatokba, mint az acélgyárak, a kerámiacsempe-gyárak vagy a bankok. A gazdasági kapcsolatok erősödésének hatására az első jelentős találkozóra 2006-ban került sor, amikor 35 afrikai állam-/kormányfő repült Pekingbe a Hu Jintao által levezényelt eseményre.

A XXI. századi kínai stratégia manifesztációjaként – ahogy korábban már részletesen bemutattuk – 2013-ban Xi Jinping meghirdette a One Belt One Road (azóta „Belt and Road”-ra átkeresztelt) kezdeményezést. A gigantikus infrastruktúra-fejlesztési program keretében Kína elsősorban Eurázsia és Afrika irányában kívánja beruházásokkal felpörgetni a kereskedelmi kapcsolatokat (és egyben kiterjeszteni befolyási övezetét), újraélesztve az ókori selyemút koncepcióját (Balla 2018).

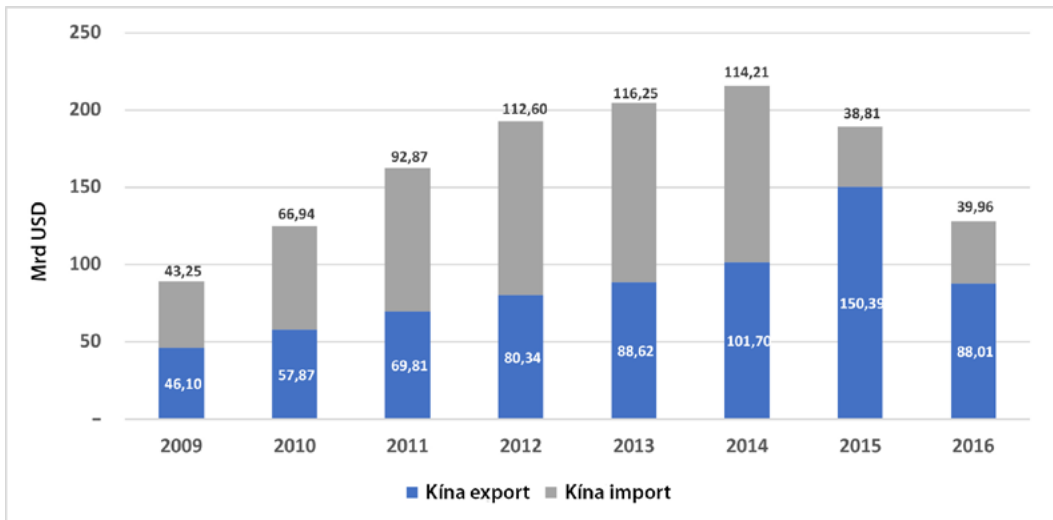
2. Aktuális gazdasági kapcsolatok

Ami az afrikai kontinens és Kína kapcsolatainak elemzését illeti, tanulmányunkban elsősorban négy témakörre fókuszálunk: kereskedelem, hitelek és finanszírozás, tőkebefektetések, illetve a kínai vállalatok jelenléte. A kapcsolatok elemzése során a legjelentősebb, legrelevánsabb afrikai országok statisztikáit mutatjuk be, illetve Kína ezen országokra gyakorolt hatásainak részletesebb elemzése során mutatunk be a kontinensre jellemző, extrapolált trendeket és folyamatokat.

2.1. Kereskedelem

Afrika és Kína éves kereskedelme 2009 és 2016 között évente átlagosan 8%-kal nőtt, eltekintve az utolsó két évtől, ahol jelentős visszaesés figyelhető meg. 2015 és 2016 eredményét nem figyelembe véve a kereskedelem évente átlagosan 20%-kal nőtt. Az éves export-import értékét figyelembe véve Kína 2009 óta az afrikai kontinens legfontosabb gazdasági partnere, megelőzve olyan nyugati hatalmakat, mint az USA, Franciaország vagy Németország (McKinsey & Company, 2017).

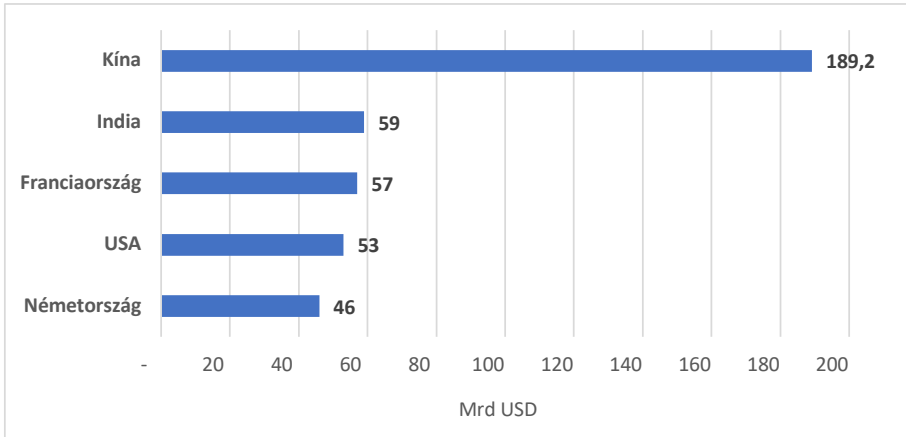
1. ábra: Kína és Afrika kereskedelme (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Az ezredforduló óta Kína Afrika legnagyobb gazdasági partnerévé lépett elő, amit alátámaszt, hogy 2015-ben az éves kereskedelem értéke 189 Mrd USD volt, ami több mint 130 Mrd USD-vel meghaladja az Afrika második legnagyobb gazdasági partnerével, Indiával realizált kereskedelem értékét.

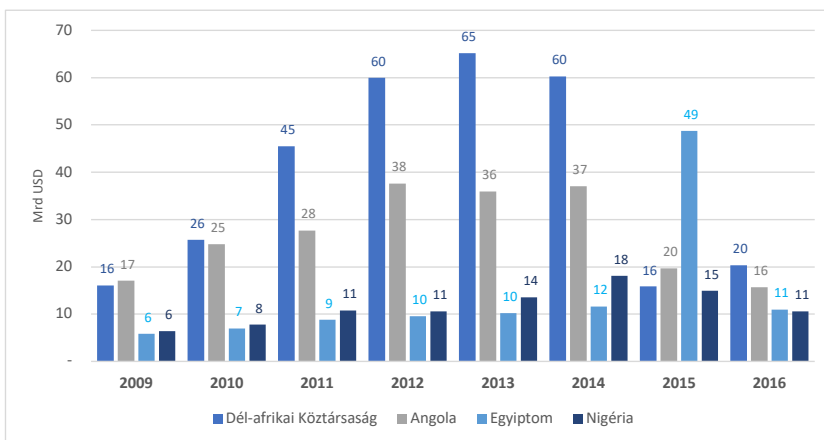
2. ábra: Afrika és legfontosabb partnerei éves kereskedelmének értéke (2015)

Forrás: McKinsey & Company (2017) (saját szerkesztés)

Az afrikai kontinensen Kína legnagyobb kereskedelmi partnerei – az éves kereskedelem értékét figyelembe véve – a Dél-afrikai Köztársaság, Angola, Egyiptom és Nigéria.

3. ábra: Kína és legnagyobb afrikai kereskedelmi partnerei (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)

| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Dél-afrikai Köztársaság

A Dél-afrikai Köztársaság gazdasági értelemben a kontinens egyik legfejlettebb országa, valamint a világ 34. legnagyobb exportőre és a 36. legnagyobb importőre (MIT OEC, 2018). 2017-ben az egy főre jutó GDP-je 6180 USD, mely a vizsgált országok közül a legmagasabb. Kereskedelmi mérlegét 2016-ban közel 26 milliárd dolláros többlet jellemezte.

Habár a diplomáciai kapcsolatok a két fél között csak 1998-ban jöttek létre, napjainkra Kína vált az ország első számú stratégiai partnerévé. Míg 1992-ben a két ország közötti tranzakciók értéke 14 millió USD volt, addig ez az összeg 2016-ra 20 milliárd dollárra nőtt. A két ország kapcsolatát magas szintű bilaterális kormányközi együttműködések jellemzik, amit kiválóan jelez, hogy csak 2015 decemberében 26 megállapodást írtak alá összesen 6,5 milliárd dollár értékben. Ami különlegessé teszi Dél-Afrikát a kontinensen található többi országhoz képest, az, hogy a befektetési kapcsolat kétirányú Kínával. A dél-afrikai cégek elsősorban a kínai egészségbiztosítási piacon rendelkeznek befektetésekkel, a Dél-Afrikába áramló kínai befektetések elsősorban tőke- és technológiaigényes iparágakba folynak, mint az autóipar, a háztartási gépek gyártása vagy a pénzügyi szolgáltatások. Jelenleg tervezési fázisban van egy 226 millió dolláros befektetés Port Elizabeth-ben egy autóipari összeszerelő üzem létrehozására, ahol a koncepció szerint évente 50 ezer autót gyártana az üzem 2500 dolgozója (McKinsey & Company, 2017). Az új üzemek létesítése a dél-afrikai kormány számára fontos belpolitikai kérdés, ugyanis az országban rendkívül magas – közel 25%-os – a munkanélküliségi ráta.

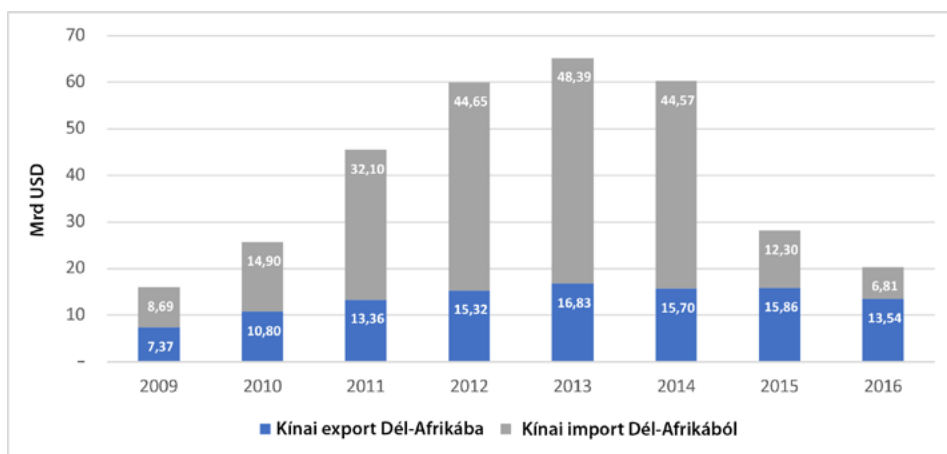
A pénzügyi szolgáltatások terén megfigyelhető a Bank of China dél-afrikai térnyerése, mely már 20%-os részesedéssel rendelkezik a Standard Bank of South Africa-ban, valamint 2017-ben a bank johannesburgi ága kibocsátotta az országban az első, jüanban denominált kötvénycsomagot 1,5 milliárd jüan – azaz kb. 220 millió dollár – értékben, 3 éves lejáratúval. Ezen túlmenően a People's Bank of China tavaly megállapodást kötött az ország jegybankjával – valamint a zambiai, nigériai és mauritiusi jegybankkal – arról, hogy utóbbi devizatartalékokat képez jüanban (MOFCOM, 2018).

A kétoldalú kereskedelmet tekintve a kínai export értéke a vizsgált időszak alatt 109 Mrd USD volt. 2014-ig évente átlagosan 18%-os növekedés figyelhető meg, melyet 3 év fokozatos csökkenés követ. 2016-ban a mintegy 14 Mrd USD értékű export első-

sorban elektronikai eszközökből állt: 7,8% távközlési eszközök, 7,1% számítástechnikai eszközök és alkatrészek, valamint 4,4% telefon-alkatrészek és egyéb telekommunikációs berendezések. Az exportált áruk és termékek összetételének hasonló aránya volt jellemző a vizsgált időszak korábbi éveiben is (MIT OEC, 2018).

A kínai import mértéke 212 Mrd USD volt 2009–2016 között, mely időszak alatt a növekedés átlagos üteme 13% volt. Hasonlóan az export éves értékeihez, ebben az esetben is megfigyelhető a 2014-ig tartó folyamatos, stabil növekedés, majd a jelentős visszaesés az azt követő 3 évben. A 2016-ban Dél-Afrikából Kínába importált legfontosabb áruk az arany (45%), a vasérc (13%), a platina (7,4%), a vasötvözetek (6,7%) és a gyémánt (6,3%) voltak (MIT OEC, 2018).

4. ábra: Kína és Dél-Afrika kereskedelme (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Megfigyelhető, hogy Kína elsősorban alkatrészeket, illetve fejlett technológiájú eszközöket, berendezéseket értékesít Dél-Afrikában, míg onnan nemesfémeket és a kínai iparhoz elengedhetetlenül szükséges nyersanyagokat importál. A kereskedelem dinamikájában megfigyelhető a nagyarányú kínai import, mely értéke a legaktívabb években (2012–2014) közel háromszorosa volt a Kínából Dél-Afrikába exportált áruknak.

Ez a trend megváltozott 2015 és 2016 között, amikor már nincs ekkora különbség az export-import arányok között. Ennek elsődleges oka a nyersanyagok világpiaci árának visszaesése volt, ami jelentősen visszavetette a kínai importot.

A két ország közti kereskedelmi és gazdasági kapcsolatok erősödését mutatják a 2018-as BRICS konferencián Hszi Csin-ping kínai elnök és Cyril Ramaphosa, frissen megválasztott dél-afrikai elnök sajtóban tett nyilatkozatai, amikor is mindketten a bilaterális megállapodások eddig elért eredményeit méltatták, és a jövőbeli még szorosabb együttműködés lehetőségére hívták fel a figyelmet. A konferencia után Ramaphosa elnök kijelentette, hogy Dél-Afrika és Kína többek között egy 14 Mrd USD értékű kereskedelmi megállapodást is kötött, melynek részletei azonban egyelőre nem nyilvánosak, valamint a két ország közötti vízumkövetelményeken is lazítani kívánnak.

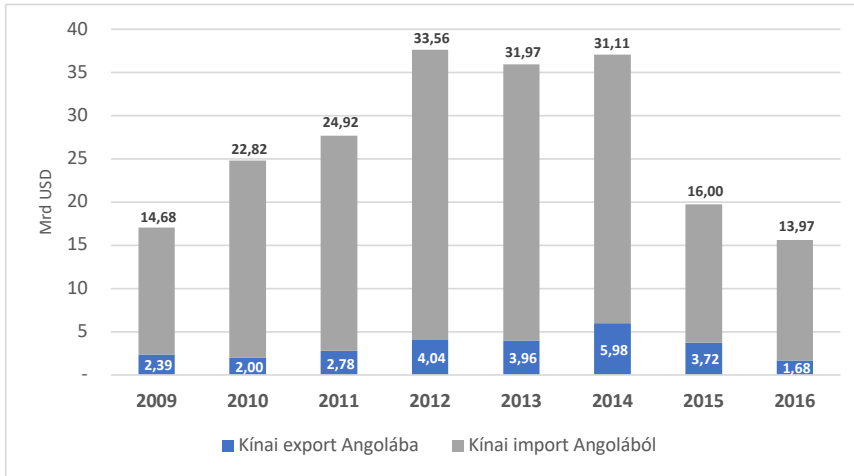
Angola

A közel harmincmillió lakosú nyugat-afrikai ország egy főre jutó GDP-je 2016-ban 4407 USD, amely a vizsgált szubszaharai országok között átlagon felülinek számít. A tengerparti ország teljes gazdasági teljesítménye ugyan – méretéből adódóan is – elmarad Dél-Afrikáétól vagy Nigériáétól, azonban 124 milliárd dolláros GDP-je közel akkora, mint Magyarországé (IMF WEO, 2018) – az ország gazdasági teljesítményét viszont erősen befolyásolja a nyersanyagok világpiaci ára.

Az ország külkereskedelmi mérlege jelentős többletet mutatott 2016-ban. 25,4 milliárd dollárnyi exportjának 89%-át teszi ki a nyers kőolaj, valamint további 7,5%-ot a gyémánt kereskedelme. Az Angola által termelt nyersanyagok legnagyobb felvevőpiaca Kína, ahova 2016-ban a teljes exportérték közel 50%-a – 12,3 milliárd dollár – irányult. Az ország importjának legnagyobb részét a finomított olaj (716 millió USD – 7,3%) és az elektronikai eszközök (2,89 milliárd USD) alkotja. Import tekintetében szintén Kína az első számú kereskedelmi partnere (MIT OEC, 2018).

Angola és Kína között a 2009 és 2016 közötti export-import érték mintegy 216 Mrd USD volt. Dél-Afrikához hasonlóan alapvetően növekvő tendenciát mutat a kereskedelem mértéke 2014-ig. Az évi átlagos 18%-os növekedést jelentős visszaesés követi 2015-ben és 2016-ban.

5. ábra: Kína és Angola kereskedelme (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

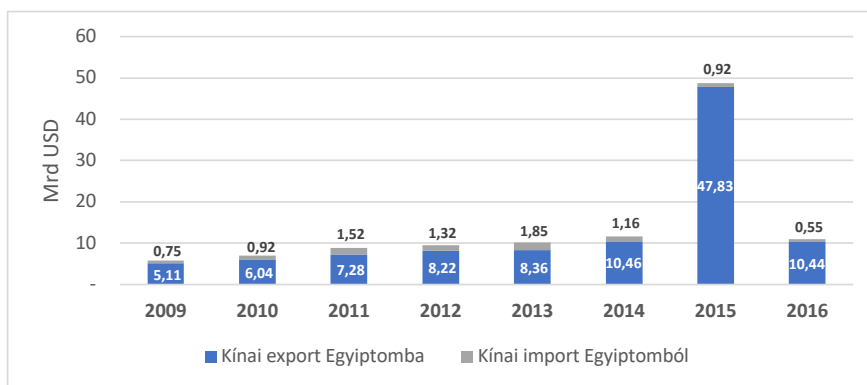
Kína a vizsgált időszakban 27 Mrd USD értékű árut értékesített Angolában. A legfontosabb kínai exportárúk 2016-ban a textilárúk (11%), a finomított kőolaj (6,7%), illetve az elektronikai cikkek (7%). Az export mellett Kína 189 Mrd USD értékű árut importált Angolából. Ez gyakorlatilag 100%-ban nyersolajat foglal magában (MIT OEC, 2018). Az olaj világpiaci árának alakulása jelentős befolyással bír a két ország közötti, alapvetően egyoldalú kereskedelemre. Tekintve, hogy az angolai olajexport adja a két ország kereskedelmi mérlegének mintegy 88%-át, annak világpiaci áresése 2014 végén, majd alacsony szinten való stagnálása a következő években visszavetette az áruforgalmat a két ország között.

A 2018 szeptemberében megrendezésre került éves FOCAC (Forum on China–Africa Cooperation) konferencián Hszi Csin-ping kínai elnök találkozott Joao Luorencó angolai elnökkel. A találkozó során Hszi kijelentette, hogy Kína készen áll erősíteni a kereskedelmi kapcsolatokat, és biztosította az angolai elnököt a Belt and Road kezdeményezés keretein belül történő, politikai feltételektől mentes gazdasági, társadalmi és technológiai támogatásról. Válaszul Luorencó elnök kifejezte háláját az évtizedes kínai támogatásért, és kijelentette, hogy Angola továbbra is ragaszkodik az „Egy Kína” (One China) irányelvhez.

Egyiptom

Az Egyiptom és Kína közötti kereskedelem összteljesítménye 113 Mrd USD volt 2009–2016 között, mely – ellentétben Dél-Afrikával és Angolával – alapvetően elhanyagolható mértékű növekedés mellett produkált kiugróan magas eredményt 2015-ben.

6. ábra: Kína és Egyiptom kereskedelme (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

További szembetűnő különbség a korábban említett két országgal fennálló kereskedelmi kapcsolatokhoz képest, hogy a kereskedések értékét gyakorlatilag teljes mértékben a kínai export adja: a vizsgált időszakban a kínai export értéke 104 Mrd USD volt. Az Egyiptomban értékesített áruk között nincs olyan kategória, amely kiugróan magas lenne, a különböző technológiai berendezések és alkatrészek, telekommunikációs és távközlési eszközök, gépek, valamint textilárúk nagyjából egyenlő arányban oszlanak meg. Egyedül 2015-ben, amikor kiugróan magas – 48 Mrd USD – volt a kínai export, figyelhető meg az értékesített telekommunikációs eszközök és mobiltelefonok magas hányada, mely az Egyiptomban értékesített termékek mintegy 5%-át adta. A mintegy 9 Mrd USD értékű egyiptomi export legfontosabb elemei: nyersolaj (63%) és mészke (12%) 2015-ben (MIT OEC, 2018).

Elemzők az újonnan megválasztott Abdel Fattah al-Sisi elnöktől a kínai–egyiptomi diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatok erősödését várják. A két ország közti kap-

csolat jövőbeni elmélyítésének pozitív előjele, hogy Sisi első hivatalos külföldi útja elnökként Kínába vezetett 2014-ben. 2016-ban Hszi Csin-ping kínai elnök is ellátogatott Egyiptomba, ahol többek között a Belt and Road kezdeményezésről és Egyiptom betöltött szerepéről tárgyalt a delegációjával.

Nigéria

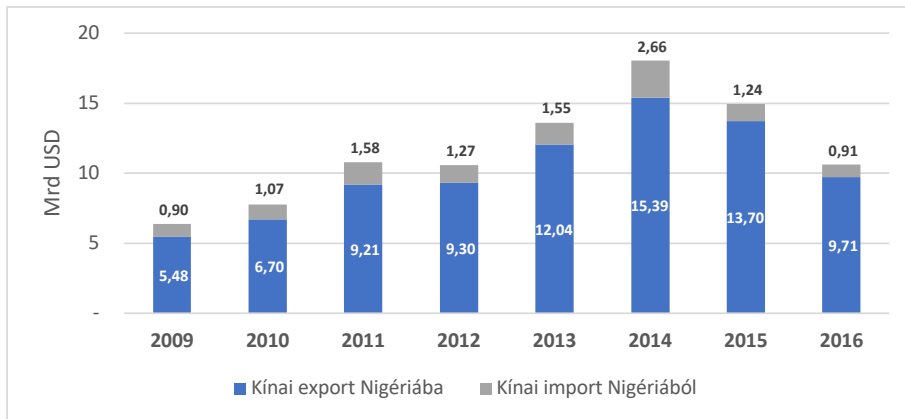
A közel 200 millió fős népességgel rendelkező nyugat-afrikai Nigéria gazdasági teljesítménye a legnagyobb a kontinens vizsgált országai között. A gazdaság nagyságát tekintve 2011-ben szárnyalta túl Dél-Afrikát nemzeti szinten, azonban az egy főre jutó GDP-mutatójában továbbra jelentősen elmarad.

Nigéria és a Távol-Kelet gazdasági kapcsolata a '90-es évek elejére nyúlik vissza. Ekkor jelentek meg először a politikailag instabil, makrogazdasági válságokkal küzdő országban ázsiai kereskedők, akik olcsó termékekkel árasztották el a belső piacot (MIT OEC, 2018). Az együttműködés szorosabbá válására enged következtetni, hogy a 2018. szeptember 5-i Pekingben tartott FOCAC fórumon Xi Jinping kiemelte a nigériai gazdasági kapcsolat jelentőségét, továbbá dicsérő szavak közepette fejezte ki örömét, hogy Muhammadu Buhari elnök és országa is részt kíván venni a Belt and Road program keretében megvalósuló infrastrukturális és mezőgazdasági fejlesztésekben. Nigéria elnöke ugyanezen fórumon elismerésének adott hangot Kína Afrika-politikájával kapcsolatban, és prioritásként emelte ki az együttműködések során kialakítandó win-win intézkedéseket (Xinhua 2018). A megbeszélést követően kiadott nyilatkozat alapján Li Keqiang miniszterelnök kiemelte annak fontosságát, hogy a két ország fejlődési stratégiáját összehangolják a további kereskedelmi, befektetési, valamint infrastrukturális fejlesztések hatékonysága érdekében (Hu 2018).

A magasabb szintű együttműködés jele, hogy a 2018-as évtől kezdődően a China Civil Engineering Construction Corporation – azaz ugyanaz az állami háttérű nagyvállalat, amely az Etiópiát és Dzsibutit összekötő vasúthálózat kivitelezési munkáit és üzemeltetését végzi – építheti meg a Lagos–Kano vasútvonalat az elkövetkező 2-3 év során. Az előzetes költségbecslés alapján a beruházás 7,5 milliárd dollárba fog kerülni, a finanszírozással kapcsolatban pedig a nigériai kormány és a Kínai Exim Bank már meg is állapodott első körben egy 1,23 milliárd dolláros kölcsön nyújtásáról.

A kínai–nigériai kereskedelmi kapcsolatok által gazdát cserélt áruk értéke 2009 és 2016 között 93 Mrd USD volt. A jellemző, 2009 és 2014 között megfigyelt növekvő trend, majd a 2015–2016 közötti visszaesés jelen esetben is megfigyelhető. Az alapvetően a kínai exportból álló kereskedelem évente átlagosan 24%-os növekedést mutat 2014-ig, a teljes idősort vizsgálva azonban ez a ráta már csak 11%.

7. ábra: Kína és Nigéria kereskedelme (2009–2016)

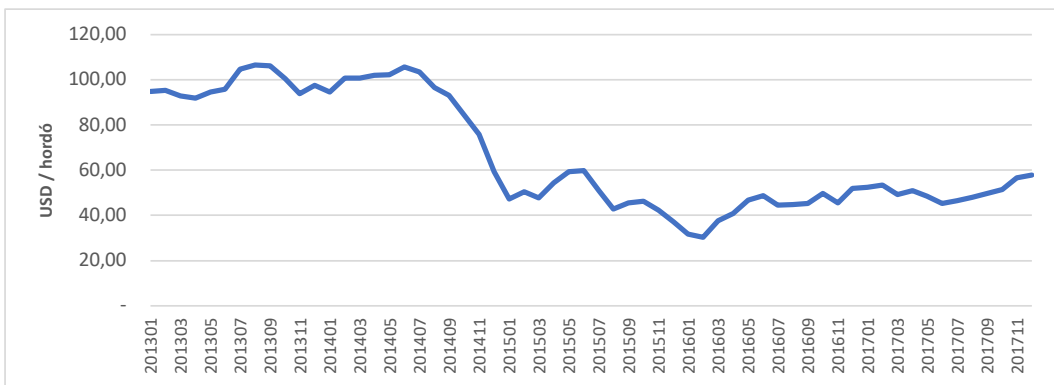
Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

A kereskedelmi eredményeket elsősorban a kínai export befolyásolja, értéke a vizsgált időszakban 82 Mrd USD volt. A legjelentősebb exportcikkek közé a textíliák és elektronikus, elsősorban telekommunikációs eszközök és alkatrészek tartoznak. Nigéria Kínába exportált termékei közé elsősorban a földgáz, fa és nyersolaj tartozik (MIT OEC, 2018).

A kereskedelmet vizsgálva észrevehető trend, hogy Kína elsősorban technológiát, alkatrészeket és telekommunikációs vagy információtechnológiai cikket, esetenként textíliát szállít Afrikába. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy ezen technológiák, elektronikai cikkek elsősorban olyan termékeket jelentenek, amelyek az elsődleges piacokon, úgymint Európa, illetve az USA, már nem kelendők, nincs rájuk igény, vagy esetleg nem elég magas minőségűek. Míg a textíliák exportálása elsősorban annak tulajdonítható, hogy a kínai munkaerő az elmúlt években, évtizedekben jelentősen megdrágult, így Kínának is érdeke az iparág egy részét kiszervezni az olcsóbb munkaerőpiaccal rendelkező Afrikába.

Kína nagy mennyiségben importál nyersanyagokat, illetve energiahordozókat, elsősorban kőolajszármazékokat, illetve nemesfémeket. Ez a fajta kereskedelmi modell alapvetően egysíkú, és jelentős mértékben kiszolgáltatott a nyersanyagok és energiahordozók – különösképpen az olaj – piaci árváltozásainak. A nyersolaj világpiaci árának esése 2014 végén, majd annak stagnálása 2015-től 2017 végéig, 2018 elejéig jelentős hatással volt az afrikai országok és Kína kereskedelmi teljesítményére is az adott időszakban.

8. ábra: WTI nyersolaj-árindex (USD/hordó)

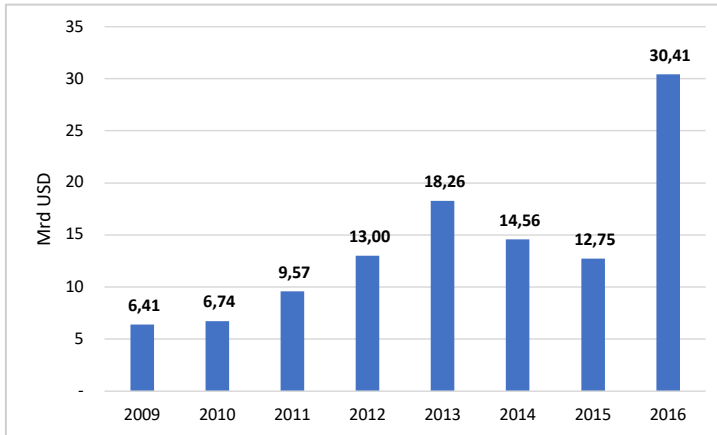

Forrás: Federal Reserve Bank – Crude Oil Prices: West Texas Intermediate (WTI) – Cushing, Oklahoma (saját szerkesztés) (DCOILWTICO)

2.2. Kínai hitelek és finanszírozás

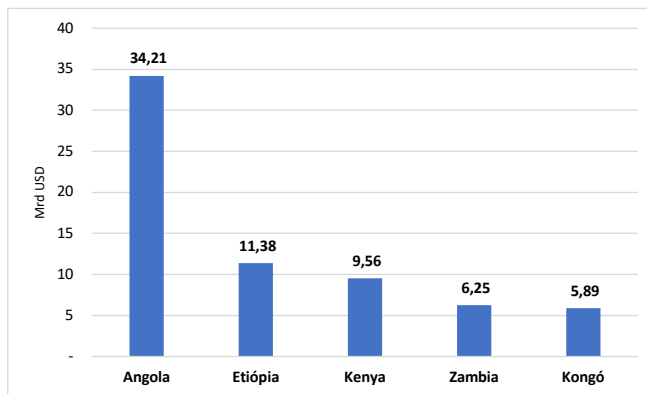
A kínai–afrikai gazdasági kapcsolatok vizsgálatának következő fejezetében Kína Afrika számára nyújtott hiteleit vizsgáljuk meg. Elemezzük a hitelösszegek változását 2009 és 2016 között, a szektorokat, melyek finanszírozásra kerültek, a hitelezők megoszlását és az általuk nyújtott feltételeket.

A kínai hitelezők – kereskedelmi bankok, állami és magánvállalatok – által nyújtott hitelek összege 2009 és 2016 között 112 Mrd USD volt. 2013-ig egy stabil növekvő trend figyelhető meg, az intervallumban az éves átlagos növekedés értéke 31%. Ezt 2 éves visszaesés követi 2014-ben és 2015-ben, majd egy újabb erős év 2016-ban, mely rekordösszegű – 30 Mrd USD – kínai hitelt jelentett az afrikai országok számára.

9. ábra: Kínai hitelek Afrikába (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

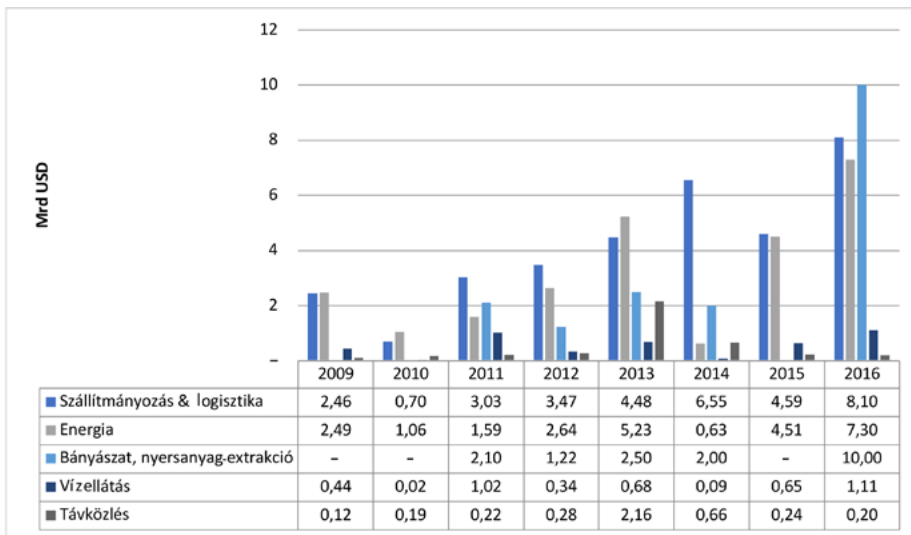
A vizsgált időszakban a legtöbb hitelt Angola kapta, mintegy 34 Mrd USD-t. További kiemelkedő hitelfelvevő országok voltak Etiópia, Kenya, Zambia és a Kongói Köztársaság (ROC). Az öt országba beáramló hitelek összértéke 2009–2016 között 67 Mrd USD volt, ami a teljes érték 60%-a.

10. ábra: TOP 5 kínai hiteldesztináció (2009–2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

A kontinensre érkező hitelek különböző szektorok befektetéseit és fejlesztéseit hivatottak finanszírozni. A különböző szektorokba érkező kínai hitelek országonként eltérőek, azonban megállapítható, hogy a legfontosabb területek a közlekedés és infrastruktúra (szállítmányozás), energetika, bányászat, vízhálózat, illetve kommunikáció. Ebbe az öt szektorba 2009–2016 között a 85 Mrd USD hitel érkezett Kínából, a teljes hitelmennyiség 76%-a.

11. ábra: Kínai hitelezések alakulása az 5 legfontosabb szektorban (2009-2016)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

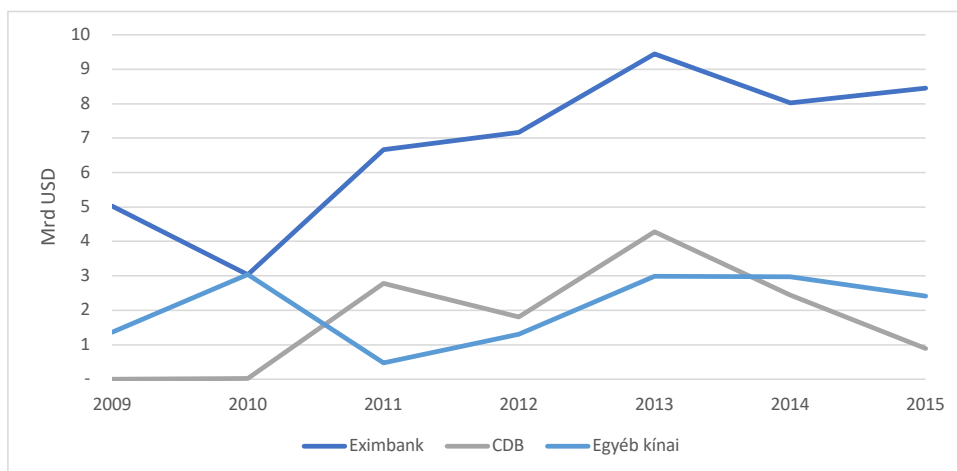
Megfigyelhető a közlekedés és szállítmányozás, energetika és bányászat szektorok dominanciája. Kínának kiemelten fontos ezen iparágak fejlesztése a kontinensen, hiszen mint azt korábban láthattuk, a kontinensről elsősorban energiahordozókat és nyersanyagokat importál. Ezek termelésére, feldolgozására és szállítására Afrikában nem minden esetben áll rendelkezésre megfelelő infrastruktúra, mely elbírná a megnövekedett igény által támasztott elvárásokat. Az ilyen jellegű fejlesztési hitelek elsősorban zöldmezős projektek finanszírozását szolgálják, ami új erőművek, gyárak, tárolók és hozzájuk tartozó infrastruktúra építését jelenti, semmint a már meglévő eszközök fejlesztését.

Fő hitelezők

A Johns Hopkins Egyetem által közzétett publikációk alapján a hitelezők három kategóriáját különböztethetjük meg: (i) a kínai állam és tulajdonába tartozó bankok és vállalatok (MOFCOM, CDB, EXIM Bank); (ii) magánvállalatok (pl. Sinohydro, Gezhouba); (iii) kereskedelmi bankok (Bank of China, ICBC).

A hitelfelvevők megoszlásáról nincs adatunk, ugyanakkor a hitelezőkről rendelkezünk számadatokkal.

12. ábra: Kínai hitelezők (2009–2015)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Megfigyelhető, hogy a kínai export-import bank folyósítja a legtöbb hitelt a vizsgált időszakban, mintegy 48 Mrd USD-t. A CDB (Chinese Development Bank), illetve a többi szereplő (kínai kereskedelmi bankok és vállalatok) összesen mintegy 27 Mrd USD hitelt folyósítottak 2009–2015 között Afrikában.

Az EXIM Bank dominanciája az 5 legnagyobb hitelfelvevő ország esetében is látható. Angola kapcsán ugyanakkor kiemelendő, hogy a kínai fejlesztési bank (Chinese Development Bank – CDB) nyújtja a legtöbb hitelt, nagyságrendileg ugyanannyit, mint ugyanitt az EXIM Bank és egyéb kereskedelmi vállalatok, magáncégek együttesen.

1. táblázat: A különböző kínai hitelforrások megoszlása a top 5 afrikai hitelfelvevő esetében (2009–2015)

Ország	Angola	Kenya	Etiópia	Zambia	Kongó
CDB	46%	3%	5%	7%	0%
EXIM Bank	36%	92%	55%	72%	86%
Egyéb	18%	4%	8%	21%	6%
Beszállítói hitelek	0%	0%	32%	0%	8%

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Az Afrikába érkező kínai hitelekről elmondható, hogy mennyiségük növekvő tendenciát mutat, 2009 és 2016 között az éves értékük megötszöröződött. E hitelek elsősorban a Kínába importálandó árukat előállító iparágak fejlesztésére érkeznek. A legfontosabb kínai hitelezők a kínai állam tulajdonában lévő EXIM Bank (Kína export-import bankja), néhány esetben a Kínai Fejlesztési Bank (CDB), illetve kisebb részben kereskedelmi bankok.

2.3. Befektetések (FDI Stock & Flow)

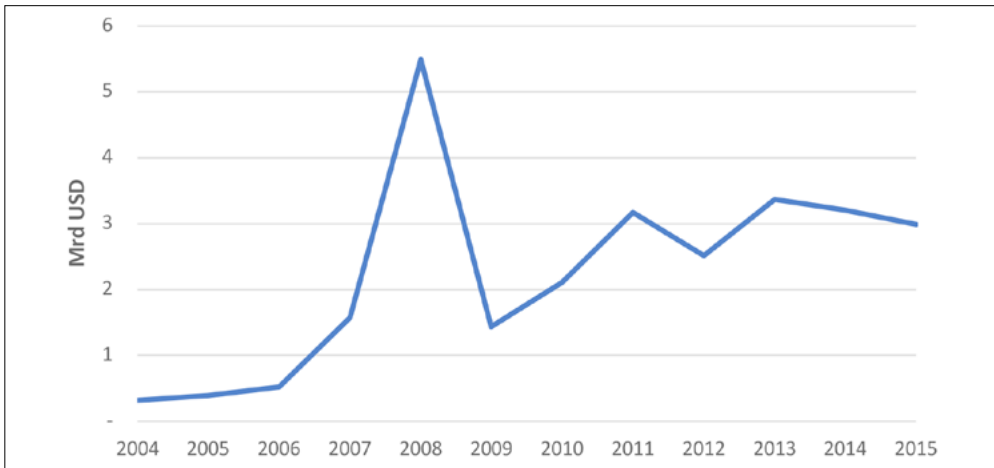
Az elmúlt évtizedben a Kínából Afrikába áramló közvetlen tőkebefektetések, azaz FDI flow, évenkénti ingadozást mutattak. 2004 és 2015 között az éves átlagos növekedés 48% volt, ugyanakkor ez nem jelent egyenletes növekedési ütemet, évente nagymértékű eltérések figyelhetők meg.

A kínai tőkebeáramlás 2008-ban volt a csúcson, abban az évben 5,5 Mrd USD befektetés realizálódott a kontinensen. Ezt a kiemelkedő eredményt nagy részben magyarázza, hogy az Industrial and Commercial Bank of China (ICSC) ebben az évben megvásárolta a Standard Bank of South Africa részvényeinek 20%-át.

2008 volt továbbá az első olyan év, amikor a kontinensre érkező kínai tőkebefektetések mértéke meghaladta az USA-ból érkezőkét. Ez legközelebb 2014-ben és 2015-ben fordult elő. Összevetve az Afrikába beáramló tőkemennyiséget, illetve az ott lévő tőkeállományt, megállapítható, hogy még mindig az USA a legnagyobb afrikai befektető. Jelenleg megközelítőleg másfélszer annyi befektetéssel rendelkezik az afrikai országok-

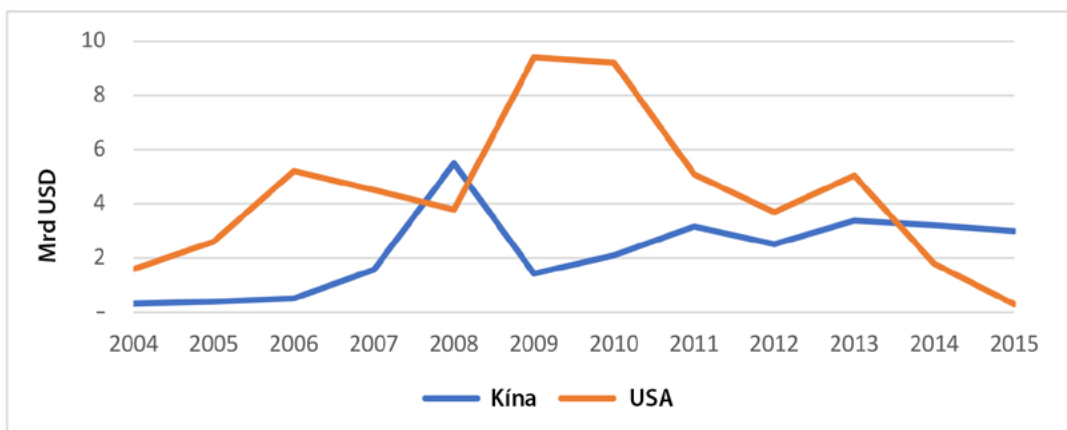
ban, mint Kína, és 2014, illetve 2015 kivételével az éves tőkebefektetések is nagyobb mértékűek voltak. Ugyanakkor érdemes azt is megjegyezni, hogy míg az USA tőkeáramlása stagnáló, sőt csökkenő tendenciát mutat, addig a kínai növekedő ütemet jelez.

13. ábra: Éves kínai tőkebeáramlás Afrikába (FDI flow) (2004–2015)

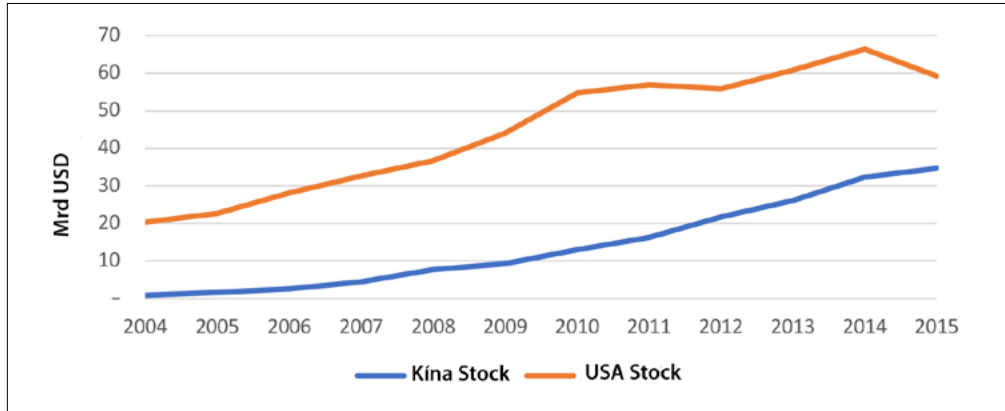

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

14. ábra: Kína és az USA afrikai tőkeáramlása (FDI flow) (2004–2015)

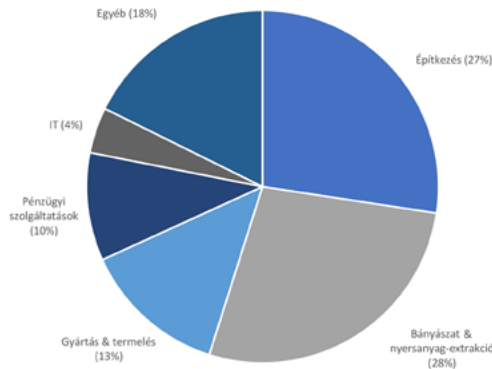

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

15. ábra: Kína és USA afrikai tőkeállománya (FDI stock) (2004–2015)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
 | URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

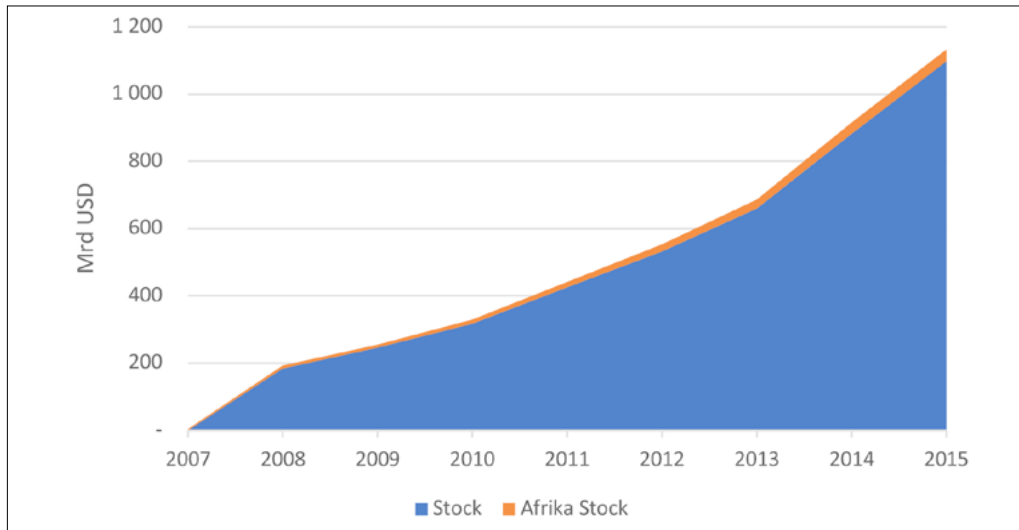
A kínai befektetések legkiemelkedőbb célpontjai 2004 és 2015 között Dél-Afrika, Algéria, Nigéria, Zambia és Szudán voltak. Ezen országokba összesen 13 Mrd USD értékű kínai befektetés érkezett a vizsgált periódusban. A legfontosabb szektorok az építkezés, a bányászat és a termelés/gyártás. Továbbá nem elhanyagolható mértékű a befektetések értéke a pénzügyi szolgáltatások szektorában is, amihez jelentősen hozzájárul a fent említett Standard Bank of South Africa egy részének megvásárlása.

16. ábra: A kínai tőkebefektetések (FDI stock) szektoronkénti megoszlása (2015)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
 | URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

Amennyiben összevetjük a Afrikában lévő tőkeállományt (FDI stock) a teljes kínai külföldi tőkebefektetések állományával, azt láthatjuk, hogy az afrikai kontinens nagyjából 3–5% közötti értéket képvisel.

17. ábra: Kína FDI stock – a világ és Afrika (2007–2015)

Forrás: Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies (saját szerkesztés)
| URL: <http://www.sais-cari.org/data/>

2.4. Kínai vállalatok, munkáltatók és munkavállalók

Kína gazdasági kapcsolata és együttműködése Afrikával az elmúlt évtizedben nagy sebességgel nőtt, mint azt alátámasztják a kereskedelemről, finanszírozásról és befektetésről szóló adatsorok és statisztikák. Ugyanakkor Kína nem pusztán kereskedelmi partnerként vagy potenciális hitelfelvevőként tekint Afrikára, hanem mint egy eddig kiaknázatlan és nagy potenciállal rendelkező üzleti lehetőségre, piacra is.

A kínai állami és magánvállalatok jelenléte az elmúlt években jelentősen megnőtt, ami jól mutatja az üzletemberek és vállalkozók affinitását az afrikai piacokon való terjeszkedéshez. A piaci hozamok a térségben kiemelkedőek, ugyanakkor a legtöbb esetben magas kockázattal járnak, megkövetelve bizonyos fokú komfortosságot a fejlődő piacok gyakran kiszámíthatatlan állapotaival, az intézmények fejletlenségével és a kulturális, illetve szociális nehézségekkel. Ezek a feltételek a legtöbb kínai vállalkozó

számára, akik Kína elmúlt három évtizedében építették ki vállalkozásaikat, nem ismeretlenek, így a nyugati befektetőkhez képest szívesebben vállalnak magasabb kockázatot a térségben.

Egy átfogó McKinsey-tanulmány becslése szerint jelenleg mintegy 10 000 kínai vállalkozás működik Afrikában, ami majdnem négyszerese a hivatalos – a Kínai Kereskedelmi Minisztérium (MOFCOM) által közzétett – legfrissebb adatoknak. Ezen cégek 90%-a magántulajdonú, igaz, az állami tulajdonú vállalatok nagyobb tőkeerővel rendelkeznek, ami lehetővé teszi számukra a nagyobb publicitást kapó projektek megvalósítását. Ezen cégek az afrikai gazdaság több szektorában működnek, sok közülük esetenként több iparágban is érdekelt. A legtöbb vállalat a gyártás és termelés (31%), szolgáltatások (25%), illetve építkezések és ingatlanok (15%) iparágában tevékenykedik. A gyártás és termelés iparágban a teljes afrikai kontinenst tekintve a kínai cégeknek már 12% a piaci részesedésük, ami a teljes 500 Mrd USD-ből mintegy 60 Mrd USD-t jelent. Az építkezések tekintetében még ennél is magasabb, 50%-os piaci részesedéssel bírnak, ami mintegy 40 Mrd USD értéket jelent. A kínai vállalkozások mára jelentős szereplővé és meghatározó erővé nőttek ki magukat a térségben. Befektetéseik, tapasztalataik és eredményeik kikövezhetik az utat a vállalkozások következő generációja számára.

A kínai cégek gyors térnyerése és sikeres növekedése elsősorban alacsony árazásuknak, flexibilitásuknak és magas szaktudásuknak köszönhető. Növekedésük mellett a vállalkozások képesek magas profitokat realizálni, melyek évről évre növekednek. A McKinsey által megkérdezett cégek több mint egyharmada 20% feletti haszonkulcsról számolt be. Ugyanakkor ezen értékek jelentős különbségeket mutatnak a magán- és állami vállalatok között. Míg a magáncégek alapvetően magas haszonkulccsal és jövedelmezően tudnak működni, addig az állami tulajdonú üzletek alacsonyabb haszonkulcsok mellett gyakran veszteségeket is elkönyvelnek. Ennek oka lehet az árucikkek (nyersanyagok, energiahordozók) ingadozó ára, amely területeken jelentősebb az állami cégek jelenléte. Továbbá, míg a magáncégek saját maguk alakítják áraikat, addig az állami tulajdonban lévők figyelembe kell, hogy vegyék a politikai és diplomáciai környezetet is operációjuk során.

A nagyjából 10 000 Afrikában működő kínai vállalkozás sokféle iparágban és méretben van jelen. Az alábbiakban már említett McKinsey-tanulmány alapján a teljesség igénye nélkül mutatunk be párat, mely példákon keresztül jól látható az Afrikában működő kínai nagyvállalatok, illetve kis- és középvállalkozások sokszínűsége és sikere.

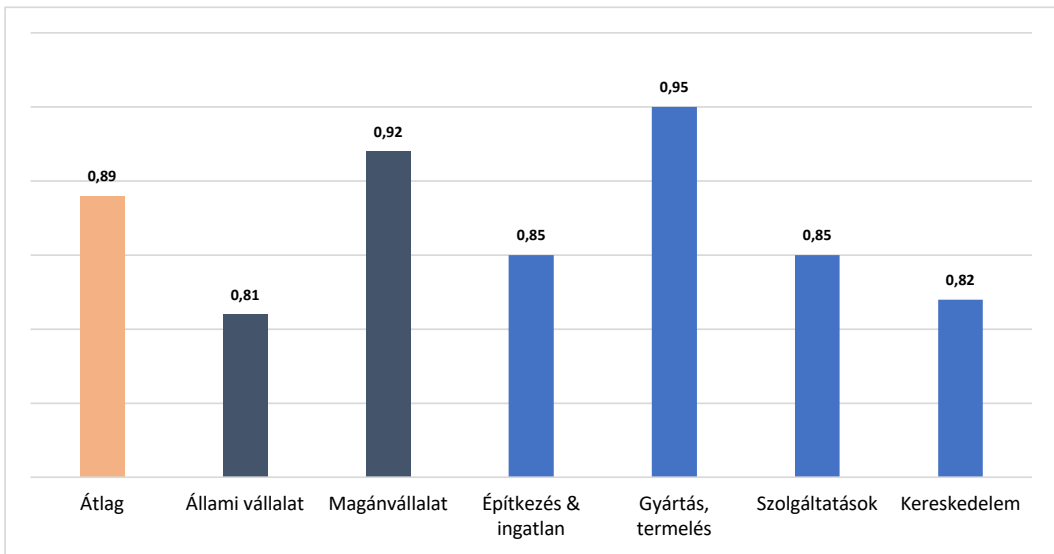
2. táblázat: Példák Afrikában működő sikeres kínai vállalkozásokra

	Nagyvállalatok		Kis- és középvállalkozások	
Gyártás és termelés	First Automotive Works (FAW) – Dél-Afrika és Nigéria	A vállalat 50 M USD-t fektetett egy teherautó-gyártó üzembe, amelyik évente több mint 5 000 járművet gyárt, melynek egy jelentős részét Afrikába exportálják.	Kisméretű ruhagyárak – Dél-Afrika	A dél-afrikai New-castle-ben több száz kisméretű ruházati cikket gyártó iparegység működik, melyek a hazai piacra termelnek olcsó árucikkeket.
Szolgáltatások	Bank of China – Több afrikai országban is működik	A világ egyik legnagyobb bankja 1997-ben nyitotta meg első afrikai üzletét Zambiában. Azóta a legtöbb afrikai országban megtalálható.	Bobu Africa – Kenya	Az utazási irodát egy kínai pár alapította, innovatív és exkluzív útvonalakat kínálva kínai turistáknak.
Kereskedelem	Sany Group – Kenya	Kínai gépgyár, mely nehézgépeket gyárt Kenyában elsősorban ingatlanprojektekhez.	Kiskereskedelmi egységek – Kariakoo, Tanzánia	Kariakoo egy elszegényedett kisváros Tanzániában, ahol több száz kínai áruház és bolt működik.
Építkezés és ingatlan	China International Trust Investment Corporation (CITIC) – Angola	Az Angolába 2008-ban érkezett kínai cég mára a világ egyik legnagyobb építkezési vállalata. Angolában több milliárd USD értékben fejlesztett ingatlanprojekteket, illetve 2, egyenként több mint 10 000 hektáros farmot is felvásárolt.	China Town Trust – Dél-Afrika	Fokvárosban több kínai vállalkozó kezdeményezéséből mára kialakult a „Chinatown”, melyben szinte kizárólag kínai éttermek, szállodák, szolgáltatási egységek és boltok működnek.
Egyéb	China Nonferrous Metals Mining Group – Zambia	1998-ban egy privát licitáción került kínai tulajdonba, jelenleg a legnagyobb bányászati vállalat Zambiában.		

Forrás: McKinsey & Company: Dance Of The Lions And Dragons – How Are Africa And China Engaging, and how will the partnership evolve? (saját szerkesztés) (2017)

Az Afrikában működő kínai vállalatok előszeretettel alkalmaznak helyieket. Az állami tulajdonú vállalatok átlagosan 81%-ban alkalmaznak afrikai munkaerőt, míg a magánvállalatoknál ez a szám 92%. E modell legnagyobb előnye a költséghatékonyság. Mivel a kínai munkaerő egyre drágább és a munkavállalók egyre képzetebbek, az összeszerelés és betanított munka terén egyre kevésbé veszik fel a versenyt az olcsó és helyi munkaerővel.

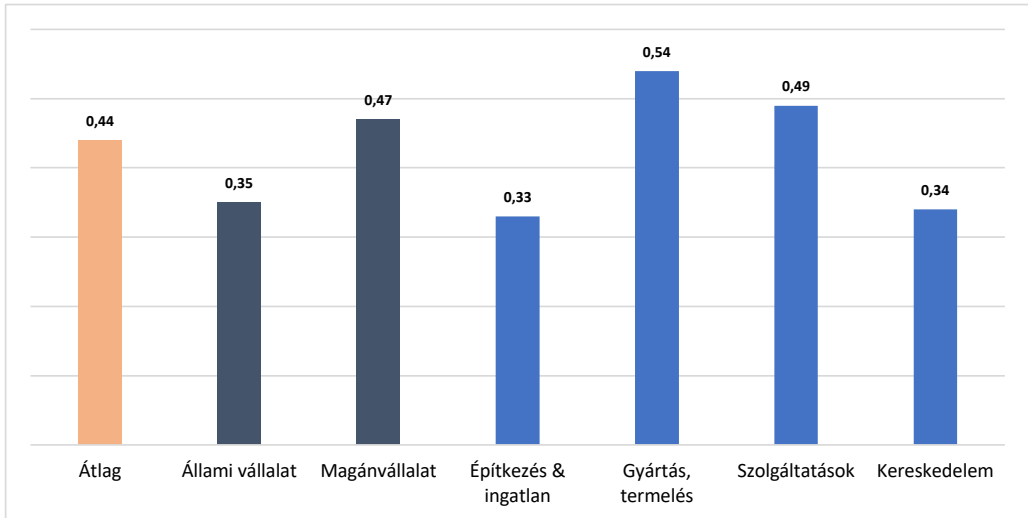
18. ábra: A helyi munkaerő aránya a kínai vállalatoknál

Forrás: McKinsey & Company: Dance Of The Lions And Dragons – How Are Africa And China Engaging, and how will the partnership evolve? (saját szerkesztés) (2017)

Habár a kínai cégek jelenléte az afrikai piacokon munkalehetőséget és professzionális fejlődést jelent a helyieknek, kiemelendő, hogy a vállalatok mindössze 44%-a alkalmaz helyieket vezető pozíciókban. Megfigyelhető tehát, hogy a nagyobb szakmai tudást, tapasztalatot igénylő nagyobb felelősséggel járó pozíciókat nem bízzák a helyiekre a cégtulajdonosok, ezeket továbbra is kínaiakkal látják el.

19. ábra: A helyi vezetők aránya a kínai vállalatoknál

Forrás: McKinsey & Company: Dance Of The Lions And Dragons – How Are Africa And China Engaging, and how will the partnership evolve? (saját szerkesztés) (2017)

3. A gazdasági együttműködések pozitív hatásai

A kínai tőke beáramlása Afrikába számos előnnyel járt a célországok számára az elmúlt években. Az afrikai országok többsége gazdaságilag jelenleg olyan fejlettségi szinten áll, amilyenén Kína állt néhány évtizeddel ezelőtt. Kína egy példátlanul dinamikus fejlődésen ment keresztül, most pedig ugyanerre a fejlődési pályára állhat rá az afrikai kontinens kínai segítséggel. A tőkén kívül – kínai cégeken és szakembereken keresztül – beáramlanak a kontinensre a gyártási know-how-k, a jó kereskedelmi gyakorlatok, illetve a hatékony menedzsmentmódszerek. Ezek – helyes felhasználás esetén – megteremthetik Afrika gazdasági felemelkedésének lehetőségét, továbbá közreműködhetnek abban, hogy a kontinens magasabb szinten is becsatlakozhasson a globális értékláncokba.

Az egyik legkedvezőbb rövid távú hatás a munkahelyteremtés és a szakképzettség fejlesztése. A helyiek magas foglalkoztatási aránya miatt ténylegesen kijelenthető, hogy a további beruházások – például gyártási tevékenységek Afrikába való kiszervezése – által teremtett munkahelyek következtében nőni fog a helyiek munkalehetősége. Kiváló példa a munkavállalói készségek és képességek fejlesztésére az egyik legnagyobb kínai

vállalat, az Aviation Industry Corporation of China által indított Africa Tech Challenge (AVIC, 2018), egy olyan program- és versenysorozat, mely során a legjobban teljesítők pénzjutalomban részesülnek, adott esetben pedig tanulmányi ösztöndíjat nyerhetnek kínai egyetemekre vagy felvételt a vállalathoz.

A kínai cégek által végrehajtott technológiai és tudástranszfer szintén fontos tényező az afrikai gazdaság fejlődésének vizsgálatakor. Új technológiák bevezetése által új termékek jelentek meg az afrikai piacokon, a meglévő termékeknek pedig – az előállítási folyamatok korszerűsítése által – többnyire csökkent az árak. A piaci folyamatok a cégeket is folyamatos innovációra készítetik.

4. Kritikák, nehézségek, veszélyforrások

A kínai cégek Afrikára való tényleges hatásának adekvát megítéléséhez meg kell vizsgálni az érem túloldalát is, azaz a tevékenységük következtében kialakuló negatív hatásokat.

Számos forrásból érkező kritikában megjelenik, hogy a kínai cégek jelentős része nem biztosít megfelelő munkakörülményeket munkavállalóinak, valamint a kínai vállalkozások jóval gyakrabban hagyják figyelmen kívül az adott ország munkajogi előírásait, mint teszik ezt például az amerikai cégek. A környezetvédelmi előírások megszegése és a természeti erőforrások illegális kizsákmányolása is gyakran felmerülő probléma. Az előírások megszegéséhez részben kapcsolódik a korrupció problémája is. Egyes becslések szerint vannak olyan afrikai országok, melyekben az ott gazdasági tevékenységet folytató kínai cégek bevételeinek akár 4–9%-a is továbbvándorol a hivatalnokok zsebébe (McKinsey & Company, 2017).

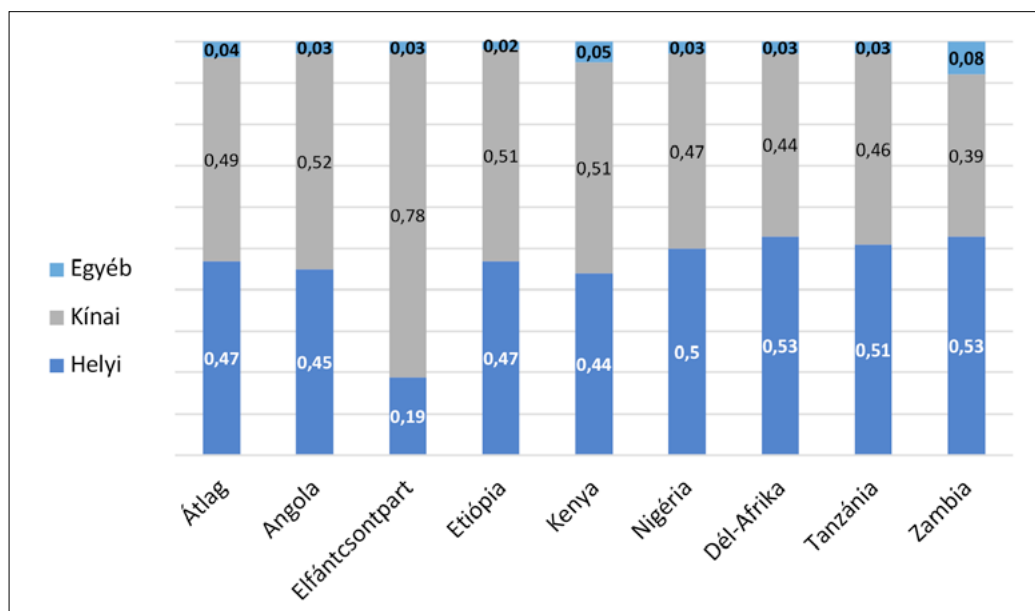
Alapvető nemzeti szuverenitási kockázatot rejt magában a stratégiai ágazatok állami háttérű, kínai cégek általi felvásárlása. Bizonyos országok esetén a bilaterális kereskedelmi kapcsolat rendkívül aszimmetrikus. Ezen országok esetében a Kínába irányuló import főként nyersanyagokat, energiahordozókat tartalmaz, a túloldalról Kína pedig jelentős építkezéseket és infrastrukturális fejlesztéseket finanszíroz az adott országban.

A kínai gazdaságot hatalmas energiatüggősége miatt – annak ellenére, hogy gazdasági stratégiájukban és kommunikációjukban egyre erőteljesebben kap szerepet a fenntartható fejlődés és a zöld energia felhasználása – elemi érdek fűzi ahhoz, hogy szoros kapcsolatokat alakítson ki az energiahordozókban gazdag afrikai országokkal. A kínai

közreműködéssel megvalósított energetikai beruházásra példa a tanzániai gázvezeték megépítése. A gazdasági tevékenységgel megteremtett stratégiai térnyerés másik jellemző frontja az afrikai vasútfejlesztési projektek.

Az afrikai gazdaság szempontjából hátrányként említhető, hogy a kínai nagyvállalatok megjelenése a kontinensen összességében nem hozta kedvezőbb pozícióba a helyi vállalkozásokat. A nagyvállalatok beszállítói körét tekintve – a megkötött szerződések értéke alapján – az afrikai cégek nem érik el az 50 százalékos részesedést sem (McKinsey & Company, 2017). Ennek oka elsősorban az alacsony minőség, illetve, hogy nem tudják teljesíteni az elvárásokat mennyiség és szállítási idő tekintetében. Átlagosan a helyi cégek a beszerzések mintegy 47%-át eszközölték helyi afrikai beszállítókon keresztül.

20. ábra: Beszerzési források

Forrás: McKinsey & Company: Dance Of The Lions And Dragons – How Are Africa And China Engaging, and how will the partnership evolve? (saját szerkesztés) (2017)

A másik aspektus, amely még kritikusabban érinti a helyi gazdaságokat, hogy a helyi vállalkozások egyszerűen nem tudják felvenni a versenyt a kínai vállalatokkal. A modern kínai vállalatok alacsony árakkal, fejlett technológiájukkal és szaktudásukkal nagy ütemben szorítják ki a helyi (kis)vállalkozásokat. Ennek egy példája az afrikai

acélipar, amely az elmúlt években az összeomlás szélére került a kínai ipar tevékenysége miatt. A kínai üzemek nagy mennyiségű acélipari terméket tudnak áron alul eladni az afrikai piacokon, főleg, mióta kínai kormányzati utasításra vissza kellett fogniuk a termelést. Igaz, néhány afrikai állam kivetett tarifákat – vagy megemelte a már meglévőket – a kínai termékekre, ennek jelentős hatása nem volt, sőt 2016-ban csődbe ment a legnagyobb dél-afrikai acélipari vállalat, az Evraz Highveld Steel and Vanadium Limited, ami 11 000 munkahely megszűnésével járt.

Az utolsó, egyben talán legjelentősebb veszélyforrásként a kínai hitelkihelyezés politikai hátszelével járó negatívumokat azonosíthatjuk. Ez a veszély olyannyira reális, hogy már gyakorlati példa is született rá. Egy másik ázsiai atomhatalom, a dinamikusan fejlődő India déli partjainál található Srí Lanka kínai finanszírozással építette ki Hambantota kikötőjét, valamint az ezt kiszolgáló infrastruktúrális hálózatot, azonban az előzetes megtérülési számítások nem realizálódtak, így a hitel törlesztése problémássá vált. Ennek következtében a tulajdonjog meghatározó része visszavándorolt a hitelt nyújtó kínaiakhoz – ez a fordulat a kínai narratívában egy sikeres, Srí Lanka-i–kínai közös vállalat megalapításaként lett kommunikálva (Pan 2018) –, továbbá a kikötőre 99 éves haszonbérleti szerződést kötöttek (Schultz 2017). A stratégiaileg kiváló elhelyezkedésű kikötő megszerzése két szempontból is ideális volt a kínai kormány számára. Kereskedelmi aspektusból előnyös, hogy éppen a Belt and Road kezdeményezés tervezett tengeri útvonalán található, másrészt alkalmas lehet arra is, hogy Dzsibuti után Kína esetleg kialakíthassa a második, államhatárokon kívül található katonai bázisát.

A folyamatokból láthatjuk, hogy Kína következetesen hajtja végre holisztikus szemléletű Afrika-stratégiáját, melyben mára ötvözve lettek a pénzügyi, gazdasági, politikai és katonai elemek. Kína külgazdasági és világpolitikai stratégiáját nem lehet szétválasztani, hanem egy koherens, központilag meghatározott stratégia részeként érdemes rájuk tekinteni, melyek végső soron ugyanazon célkitűzés elérését szolgálják. Afrika tekintetében Kína egyértelmű érdeke a kapcsolatrendszer fejlesztése és hosszú távú fenntartása, amihez erős, Kína-barát hozzáállással rendelkező kormányzatok szükségesek a lehető legtöbb afrikai országban. A gazdasági befolyásszerzés kéz a kézben jár a politikai érdekérvényesítő képesség növekedésével, és az elmúlt évtizedek során kialakított gazdasági interdependencia előreláthatólag hosszú időre megfelelő táptalajt biztosít a szoros államközi kapcsolatok fenntartásához (Balla 2018).

5. Összefoglalás

Kína világgazdasági stratégiájának megértéséhez fontos megismernünk a kínai felfogás filozófiai hátterét. A modern kínai taktikai gondolkodásmód még mindig elsősorban Szun-Ce filozófiájára vezethető vissza, melynek egyik kulcseleme a valós szándékok leplezése a célok elérése érdekében. A nyílt konfrontációval szemben a kínai gondolkodásra jellemző a „bekerítő” jellegű stratégia, ami felfedezhető az afrikai terjeszkedése során is. A dolgozatban bemutatott gazdasági befolyásszerzés mellett a Kínai Kommunista Párt, felismerve a *soft power* jelentőségét – napjainkban tulajdonképpen az egész fejlett világban az amerikai kulturális elemek szolgálnak alapul –, világszerte Konfuciusz Intézeteket állított fel, melyek célja a kínai nyelv és kultúra elterjesztése és népszerűsítése, a kínai gondolkodásmód megismertetése. 2018 szeptemberéig Afrikában 54 ilyen intézményt létesítettek (China Daily, 2018), ami arra enged következtetni, hogy a kontinens stratégiai jelentőségű Kína számára.

A dolgozatunkban elvégzett külföldi közvetlen tőke-befektetések és hitelkihelyezések elemzése során arra a következtetésre jutottunk, hogy a kialakuló aszimmetrikus gazdasági viszonyok valós szuverenitási kockázatot rejtenek magukban az afrikai országok részéről. Habár a két fél közötti intenzív gazdasági kapcsolatok elősegítették az alacsonyan fejlett szubszaharai országok mezőgazdasági és ipari modernizációját, technológiai és infrastrukturális fejlettségét, valamint a szegénység visszaszorítását és a lakosság egy részének kedvezőbb kilátásait, a fokozódó kínai jelenlét számos potenciális kockázatot rejt az érintett országok függetlenségét tekintve. A hitelek és a tőkebefektetések elsősorban olyan infrastrukturális beruházások formájában valósulnak meg, mint a vasutak, gyárak vagy olajvezetékek építése, a termeléshez és gyártáshoz kapcsolódó infrastrukturális beruházások. Ezek a befektetések általában zöldmezős beruházások, melyek így erőforrásokat és egyéb támogatásokat vonnak el a már meglévő eszközök fejlesztésétől. Ezen infrastrukturális befektetések és fejlesztések elsősorban az afrikai országok és Kína közötti kereskedelem támogatását hivatottak megvalósítani. Az afrikai kontinens országai és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatra jellemző, hogy míg Kína alapvetően technológiai eszközöket szállít Afrikába, addig onnan energiaforrásokat, elsősorban olajat, valamint nyersanyagokat, érceket és nemesfémeket importál. Az importálandó termékek kitermeléséhez és feldolgozásához feltétlenül fontosak a modern fejlesztésű gyárak, bányák, a hozzájuk kapcsolódó magas szintű infrastruk-

túra, valamint a szakszerű és magas tudású munkaerő. A kínaiak által felépített gyárakra és létrehozott vállalatokra jellemző, hogy az alacsonyabb szintű munkát helyi munkaerővel végeztetik, míg a vezetők és döntéshozók jellemzően kínaiak. A beruházások méretét és fontosságát tekintve (export és import megvalósítása, munkaerő biztosítása) a kínai befolyás egyre nő az afrikai kontinens államaiban.

A legtöbb kínai hitelt a kínai fejlesztési bank, a kínai kereskedelmi minisztérium (MOFCOM), illetve a kínai export-import bank folyósítja. A folyósított hitelek is jellemzően azokat a szektorokat hivatottak támogatni, melyek a Kínával való kereskedelem miatt kiemelt fontosságúak – így a logisztika, távközlés és nehézipar/kitermelés szektoraiba áramlik a legtöbb kínai fejlesztési és kereskedelmi hitel. A kölcsönök esetén reális veszélyforrásként jelenik meg a hitelfelvevők adósságcsapdába kerülése. A hiteltörlesztés során fellépő komplikációk eredményeként Kína stratégiai jelentőségű kereskedelmi csomópontok és útvonalak fölött veheti át az irányítást, s ezáltal politikai befolyási övezeteket hozhat létre más államok területén. A kínai stratégiai gondolkodás, valamint a kínai befektetések által kialakulóban lévő aszimmetrikus gazdasági és politikai kapcsolatok arra engednek következtetni, hogy az Afrika fölötti befolyásszerzés egy átfogó kormányzati stratégia része, melynek célja Kína dominanciájának növekedése mind a nagypolitikai, mind a világgazdasági szintéren.

Irodalomjegyzék

- Aviation Industry Corporation of China (2018): Africa Tech Challenge. Elérhetőség/hozzáférés: <http://avicatc.org/#about>.
- Balla S. (2018): Mit művel Kína Afrikában? Elérhetőség/hozzáférés: <https://qubit.hu/2018/10/16/mit-muvel-kina-afrikaban>.
- China Daily (2018): Video: China–Africa cooperation at high speed. Elérhetőség/hozzáférés: <http://www.chinadaily.com.cn/a/201809/02/WS5b8b2800a310add14f3890b5.html>.
- Hu, Y. (2018): China to strenghten ties with Nigeria in infrastructure, trade. Elérhetőség/hozzáférés: <http://www.chinadaily.com.cn/a/201809/05/WS5b8f82ffa31033b4f4654663.html>.

- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April, 2018. Elérhetőség/hozzáférés: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>.
- Johns Hopkins University – School Of Advanced International Studies, China–Africa Research Initiative, 2018. Elérhetőség/hozzáférés: <http://www.sais-cari.org/>.
- Kissinger, H. (2011): *Kínáról*. Antall József Tudásközpont.
- McKinsey & Company (2017): Dance of the lions and dragons: How are Africa and China engaging, and how will the partnership evolve?
- Ministry of Commerce, People’s Republic of China, 2018. Year-end Overview XXIII for Commerce Work in 2017: Pragmatically Pushing China-Africa Win-Win Trade and Economic Relations. Elérhetőség/hozzáférés: http://english.mofcom.gov.cn/article/zt_overview2017/news/201803/20180302718786.shtml.
- MIT, the Observatory of Economic Complexity, 2018. Elérhetőség/hozzáférés: <https://atlas.media.mit.edu/en/>.
- Pan, M. (2018): Joint venture sets Sri Lanka port buzzing again. Elérhetőség/hozzáférés: <http://www.chinadaily.com.cn/a/201809/19/WS5ba18ccba31033b4f4656d26.html>.
- Schultz, K. (2017): Sri Lanka, Struggling With Debt, Hands a Major Port to China. Elérhetőség/hozzáférés: <https://www.nytimes.com/2017/12/12/world/asia/sri-lanka-china-port.html>.
- The World Bank, *Indicators*. Elérhetőség/hozzáférés: <https://data.worldbank.org/indicator>.
- Xinhua, N. (2018): Xi meets Nigerian president. Elérhetőség/hozzáférés: http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/05/c_137446566.htm.